

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА, ФУНКЦІЇ, СУБ'ЄКТИ

Беляєва О.М.

ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»

Розглянуто сутність поняття «освітні інновації». Визначено структуру та функції освітніх інновацій. Показано, що домінантами інноваційної освіти є антропоцентризм, гуманізація мислення і дій як викладача, так і студента.

Ключові слова: *освітні інновації (ОІ), структура ОІ, функції ОІ, антропоцентризм, суб'єкти ОІ.*

Покращення якості національної освіти, реалізація освітніх реформ, освоєння, упровадження й поширення нововведень передбачають здійснення інноваційної діяльності. На думку авторів колективної монографії «Біла книга національної освіти», саме «імплементация освітніх інновацій є запорукою конкурентоспроможності національної освіти, її здатності формувати людину з інноваційним способом мислення [1, с. 32]».

Аналіз літератури, присвяченої інноваційним процесам в освітній сфері, дає змогу стверджувати, що донедавна поняття «інноваційна освіта» розглядалося переважно у філософсько-теоретичному і раціоналізаторському аспектах, зокрема, дослідженню й опису оптимізації навчального процесу за рахунок пріоритетного використання певного фактора, наприклад, комп'ютерних засобів або активних методів навчання. Нині ж усе більшу увагу науковців привертають антропоцентричні та соціально-економічні аспекти освітніх інновацій [3; 4; 5; 6; 7; 8].

Беручи до уваги сказане *vs.*, дослідження сутності, елементів, функцій ОІ розглядається нами як **актуальна проблема**.

Традиційно ОІ розглядається як система, яка має трирівневу структуру:

- **на макрорівні** відбувається трансформація нововведень, яка охоплює весь освітній простір і зумовлює оновлення освітньої системи *in toto*;

- **мезорівень** характеризується комплексними видозмінами кожного компонента освітньої системи – від дошкільної до післядипломної освіти;
- для **мікрорівня** властиві модернізаційні, модифікаційні й раціоналізаторські впровадження в традиційний педагогічний процес, що зумовлюють поелементні, тобто локальні або одиничні видозміни (наприклад, створення нового змісту блоку курсів –гуманітарних, професійно-освітніх *etc.*).

Утім, слід погодитися з думкою російської дослідниці Г. Прозументової, що поняття «освітня інновація» передусім уведене в педагогічний дискурс для того, щоб «виокремити, сфокусувати таку точку, таке місце освітнього простору, де з'являється «Я» людини [7, с. 5]». Інакше кажучи, ОІ характеризує не просто зміни або нововведення в освіті, але такі зміни, які відбуваються, здійснюються людиною, такі зміни, за яких людина робить свою освіту предметом особистої участі, турботи, впливу, а тому ОІ слід вважати діяльність людини зі створення власного освітнього простору (Я-простору) *ibid.*

У цілому під педагогічною або освітньою інновацією (ОІ) розуміють «особливу організацію діяльності й мислення, які спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі [6, с. 187]». Як зазначають провідні вітчизняні фахівці, ОІ «характеризуються новизною, спрямованою на якісне поліпшення освітнього процесу і результати, та відображаються в удосконаленні чи нових: освітніх складових (мета, зміст, структура, форми, методи, засоби, результати); освітніх технологіях (дидактичні, виховні, управлінські); наукових і науково-методичних розробках, технічних засобах, нормативно-правових документах, що регламентують діяльність навчальних закладів і установ освіти та їх відносин з іншими установами [1, с. 32]».

Основні функції інноваційного навчання полягають в:

- інтенсивному розвитку особистості викладача і студента;
- демократизації їхньої сумісної діяльності та спілкування;

- гуманізації навчально-виховного процесу;
- орієнтації на творче викладання і активне учіння й ініціативу студента в питаннях формування себе як майбутнього професіонала.

З огляду на зазначене вище, заслуговує на увагу теза Г. Лаврентьєва [5], що в умовах сьогодення основна сутність ОІ – прикладна, адже її основне призначення полягає у формуванні інноваційної здатності мислення (розбивка наша. – О.Б.) випускника вишу.

Виходячи з цього, цілком закономірно, що сучасні ОІ розглядаються як двополюсне явище, орієнтоване як на викладача, так і на студента, які є рівними суб'єктами інноваційного освітнього процесу, який за своєю сутністю є особистісно орієнтованим. Провідні фахівці у галузі педагогічної інноватики виокремлюють такі закономірності особистісно орієнтованої освіти [3; 6]:

- елементом проектування стає подія в житті особистості, яка дає цілісний життєвий досвід, частиною якого є знання, що суттєво відрізняє його від проектування в традиційному навчальному процесі, за якого навчання кожного конкретного предмета розглядалося виключно як фрагмент змісту навчання і його діяльнісно-процесуального забезпечення;
- проектування навчання – це, передусім, предмет спільної діяльності того, хто навчає, і того, хто навчається, при цьому способом життєдіяльності суб'єктів освіти є діалог;
- нівелюється межа між змістовим і процесуальними аспектами навчання: процес у вигляді діалогу, пошуку, гри стає джерелом особистісного досвіду; відмова від традиційної монологічної дидактики з її настановами «передати, втілити, прищепити» зумовлюється тим, що ці настанови можуть забезпечити (і забезпечували протягом усього традиційного навчання) передачу знань викладачем студентам, але, як показала психолого-педагогічна практика, не спрацьовують на рівні потреб, цінностей, моральних норм;

- навчання втрачає риси штучного прояву і зовнішньої регламентації, що сприяє його максимальному наближенню до природної життєдіяльності людини; у цьому аспекті особливого значення набуває теорія контекстового навчання, розроблена російським вченим А. Вербицьким [2];
- навчання набуває міжособистісного, міжсуб'єктного спілкування; з огляду на те, що внутрішній світ педагога (викладача, вчителя) стає складовою змісту освіти, педагог вже не розглядається як функціонер;
- будучи фрагментом засвоєної культури, текст усвідомлюється через контекст, що призводить до орієнтації на актуалізацію особистісних символів, а не на їх поверхнєве засвоєння, тобто розвиток «Я» йде через діалог, через усвідомлення самої цілісності (а не фрагмента цілісної діяльності), що передбачає імітаційно-рольове відтворення життєвих ролей і ситуацій.

Беручи до уваги, що в умовах сьогодення суспільству потрібні не просто кваліфіковані фахівці, а, як зазначалося вище, професіонали, ключовим поняттям ІО є поняття професійна майстерність, під якою розуміють повну реалізацію особистості у творчій професійній діяльності на основі рухомих інтегральних психологічних та інтелектуальних новоутворень, формування авторської системи діяльності як сукупності взаємопов'язаних елементів і дій, спрямованих на досягнення максимально можливих поточних і кінцевих результатів, що формулюються суб'єктом діяльності для себе [8].

Таким чином, домінантами інноваційної освіти є антропоцентризм, гуманізація мислення і дій як викладача, так і студента. Будучи зорієнтованими на діалог і співробітництво особи, що навчає й особи, що навчається, ці процеси сприяють докорінним особистісним змінам суб'єктів освітніх інновацій. Отже, особистісно орієнтований підхід вимагає: а) від **викладача** – професійної майстерності, ініціативності, здатності до самовдосконалення, потреби до самореорганізації діяльності й самореалізації

творчого потенціалу; б) від студента – високого рівня свідомості, відповідальності, самостійності, здатності до постійного розвитку та самокерування з метою успішного самовизначення й самореалізації.

Список використаної літератури

1. Біла книга національної освіти України / [Алексенко Т. Ф., Аніщенко В. М., Балл Г. О. та ін.] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ “Інформаційні системи”, 2010. – 342 с.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : [метод. пособ.] / Андрей Александрович Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.
3. Гришкова Р.А. Педагогические условия реализации личностно ориентированного обучения иностранному языку в высшей школе / Р.А. Гришкова // Психолого-педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання мовознавчих дисциплін у вищій та середній школі : матеріали наук.-практ. конфер. – Миколаїв : МФ НаУКМА, 1998. – С. 25–30.
4. Кузьмина Н.В. Акмеология качества профессиональной деятельности специалиста / Кузьмина Н.В., Пожарский С.Д., Паутова Л.Е. – Рязань : Изд-во Рязанского обл. ин-та развития образования, 2008. – 375 с.
5. Лаврентьев Г.В. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов / Г.В. Лаврентьев, Н.Б. Лаврентьева. – Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2002. – 156 с.
6. Педагогіка вищої школи : навч. посіб / [З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін.] ; за ред. З. Н. Курлянд. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
7. Прокументова Г.Н. Экспертиза образовательных инноваций в практике гуманитарного управления / Г.Н. Прокументова // Экспертиза образовательных инноваций : материалы Всероссийской конф. «Традиционные и инновационные процессы в образовании: экспертиза

инноваций»; под ред. Г.Н. Прозументовой, декабрь 2006 г. – Томск : ТГУ, 2007. – С. 5–15.

8. Устемиров К. Профессиональная педагогика / Устемиров К., Шаметов Н.Р., Васильев И.Б. — Алматы : ТОО «Акнур и К°», 2005. – 432 с.